

סימן מ

ב"ה או בס"ד, מה עדיף?

מקום לחוש ולהחמיר שלא למחוק לכתחילה. אך ב"ה" הוא קיצור של "ברוך השם" או "בעזרת השם", והאות ה"א אינה אות מיוחדת מהשמות שאינם נמחקים, אלא היא ה"א הידיעה של המילה "השם". א"כ אין פה שום שמץ של קדושה, ואין כל חשש למחוקה.

ב. מחיקת השם ללא כוונה

ואפילו אם היה מקום להחמיר ולמחוק לכתחילה, הרי כשאדם כותב במכתבים ב"ה", אינו מתכוון למחוק; אלא יש חשש שמא ימחק. ומן הסתם מחיקה זו תהיה בלי כוונה. ובמחיקת השם האיסור הוא רק כשמתכוון למחוק. וכן מוכח מעיר הנידחת (סנהדרין ע"א ע"ב), שם נאמר:

כמאן אולא הא דתניא: עיר הנידחת לא היתה ולא עתידה להיות... כמאן? כר' אליעזר. דתניא: ר' אליעזר אומר, כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת – אינה נעשית עיר הנידחת. מאי טעמא? אמר קרא: "ואת כל שללה תקבץ... ושרפת באש". וכיון דאיכא מזוזה, לא אפשר דכתיב: "לא תנשנן בן לה' אלהיכם".

דעת רבנן מובאת במשנה (סנהדרין ק"א ע"ב): "שללה" – ולא שלל שמים. מכאן אמרו: ...וכתיב הקודש ייגנוז.

וכך פסק הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ד הט"ו). וצ"ע, מדוע לרבנן מותר לשרוף את העיר ואין חשש שמא ישרפו גם מזוזות שלא הצליחו לגנוז אותן? וע"כ הוא משום שלדעתם אין לשורפים כוונה לשרוף גם מזוזות. ודעת ר' אליעזר, שאמר שעיר הנידחת לא היתה ולא נבראה, היא משום שיש יש מצוה למחות את העיר מעל פני האדמה. א"כ הכוונה היא למחוק הכל, כולל ה"שמות". נמצא שלדעת רבנן הכוונה היא רק כללית, ואילו לדעת

ראשי פרקים**שאלה**

- א. האם יש קדושה בסימן ב"ה?
- ב. מחיקת השם ללא כוונה
- ג. שיטות האחרונים תשובה

שאלה *

מנהג ישראל לפתוח כל מכתב בהזכרת שם שמים, ע"י ציון ראשי התיבות ב"ה" או בס"ד" וכדו'. יש שערערו על המנהג לכתוב ב"ה", מחשש שיש קדושה בראשי תיבות אלו, והדבר מחייב לגנוז את אותם דפים. ולדעתם עדיף לכתוב בס"ד, כי אין בו כלל הזכרת שם שמים, בעוד שב"ה", יש בו הזכרת שם שמים. מה הדין?

א. האם יש קדושה בסימן ב"ה?

בתרוה"ד (פסקים וכתבים סי' קע"א) נשאל אם מותר למחוק את האותיות "י"י" הנמצאות בסידורים. וכתב בשם התוס' (שבועות ל"ה ע"א ד"ה בפר"ח) שהאותיות "א"ד" משם אדנות אסורות במחיקה (ועי' שו"ע, יו"ד סי' רע"ו סעי' י' בהג"ה). ואע"פ שאין זה שם מלא, יש בו מאותיות השם, וכוונת כותבו לכתוב אותיות אלו לשם השם. לכן אסור למחוק את האותיות "א"ד" (וכוונתו לומר שאיסור זה הוא מדרבנן. ועי' לעיל סי' ל"ט). אך הסימן "י"י" אינו דומה ל"אד". ולכן לדעתו מותר למחוק אותו. מיהו כתב שם שיש להתיר רק לצורך גדול (וכן פסק הרמ"א, יו"ד סי' רע"ו סעי' י' בהג"ה).

ומבואר בטעמו שהאות י' לקוחה משם הוי"ה ככינוי לשם ה' (ועי' שנהגו לכתוב שני יו"דין וי"ו על גביהן, משום שזוהי גימטריה של שם הוי"ה), ולכן יש

* אלול תש"ן.

ר' אליעזר הכוונה הכללית נחשבת גם לכוונה פרטית למזוזות עצמן.

מיהו אפשר לומר שבדבר אחר נחלקו: שלרבנן ההיתר לשרוף את העיר עם המזוזות שאולי נותרו בה הוא משום שעשה דוחה לא תעשה. ומ"מ יש לומר כנ"ל, דהתם יש לאו בשריפת המזוזות משום שכוונתו למחוק הכל, ולכן עובר בלא-תעשה; אלא שבעיר הנידחת העשה דוחה אותו. מה שאין כן בנד"ד, שאין כוונה כזו, ולכן אינו עובר בלא-תעשה.

אולם לעצם הסברא שלרבנן ההיתר בעיר הנידחת הוא משום "עשה דוחה לא-תעשה", יש להקשות, שהרי העשה מתקיים עוד לפני שעובר על הלא-תעשה, וא"כ לא הוי בעידנא. ואע"פ שלדעת הנמוק"י (לרי"ף ב"ק דף י" ע"א ד"א אשו) הגדר של "אשו משום חציר" הוא שהכל נחשב כנדלק מהרגע הראשון – זהו רק לדינא ולא בפועל. והראיה – ממה שנאמר במסכת כתובות (ל"א ע"א), שהזרק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו, פטור רק משום שאי אפשר לעקירה בלא הנחה, ולא משום שנחשב כאילו הכל נעשה ברגע אחד. (וכן מוכח משבת ק"ב ע"א, ומזריקת הדם כשנשרה תחתית הכלי לפני שהדם נח: עיין אבניגזר, או"ח סי' מ"ח, קהילות יעקב כתובות סי' כ"ו אות ד', ועוד).

אלא ע"כ חזרנו לסברתנו הראשונה, שלרבנן ההיתר לשרוף את העיר עם המזוזות שבה הוא משום שאינו מתכוון למחוק את השם, שהרי הוא מתכוון לשרוף את העיר ולא את המזוזות שנותרו בה. ואף אם נאמר דהוי פסיק רישא, הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה, שאינו אסור מן התורה (עי' שו"ע או"ח סי' ש"כ סעי' י"ח).

ואף לדעת הרא"ש (שבת פ"ד סי' ט') – הסובר שפסיק רישא דלא ניחא ליה אסור בשאר איסורין, ולא הותר אלא בשבת (ועי' מה שהקשה עליו בקרבן נתנאל, אות מ', בשם המהר"ל) – יש לומר דהכא שאני, שהאיסור הוא משום "לא תעשון כן", דהיינו: מה שחויבנו לעשות לעבודה זרה אסור לעשות לה'. ושם המצוה היא לאבד עבודה

זרה בכוונה, ובלי כוונה אינה מצוה למ"ד מצוות צריכות כוונה. ואפילו למ"ד מצוות אינן צריכות כוונה, זהו רק בדיעבד, ולכן מסתבר שהאיסור לעשות כן לה' הוא רק בכוונה.

וכך גם הסברא נותנת, שרק כאשר מתכוון למחוק את שם ה', הרי הוא עובר בלא-תעשה. אך כשאינו מתכוון למחוק את שם ה' – אינו נחשב לעובר עבירה.

ויש להביא ראיה ממה שנאמר במסכת שבת (ק"כ ע"ב) בענין מי שיש לו שם על בשרו, שטובל, למרות שמוחק בכך את השם. מיהו שם יש צירוף של גרמא. וידועה סברת המהר"ל (גוראריה, שבת ע"ג ע"ב) שפסיק רישא, כשהתוצאה אינה מיידית – מותר לכתחילה. וכן כתב במנחת שלמה (סי' י' אות ו'). ועי' שד"חמד, (כרך ו' עמ' 45-43, קונט' "באר בשדי", תשובת הגר"א גורדון).

ג. שיטות האחרונים

בספר פסקי-תשובה (סי' רצ"ג) מובאת תשובתו של הרוגאצ'ובי. ושם הוא מביא הוכחה מהירושלמי (סוטה פ"ב ה"ד ופ"ג ה"ג), שנחלקו בית-שמאי ובית-הלל במחיקת אות אחת שנכתבה משם ה'. ולכן כתב שלא לכתוב ב"ה, ע"ש. אך לפי מה שכתבנו, האות ה' מן הצירוף "ב"ה" אינה משם ה' עצמו אלא מן המילה "השם", ואין בה קדושה. ואולי הדבר תלוי בכוונה: מי שמתכוון לאות ה' משם "הוי"ה" – אסור לו למחוק אותה; אך מי שמתכוון ל"ה' הידיעה" – מותר לו למחוק.

וכן בהסכמה של הספר פסקי-תשובה (ח"א) חלק האדמו"ר מגור, רא"מ אלטר, על הרוגאצ'ובי, והביא שגדולי ישראל נהגו לכתוב "ב"ה".

תשובה

לענ"ד נראה שהמתכוון ל"ה' הידיעה, רשאי לכתוב את הצירוף ב"ה, שאינו קיצור של שם ה' אלא של המילה "השם". ואף אילו היה מקום

לחשוש שיש קדושה בביטוי זה, הרי אין חשש שאדם יבוא למחוק אותו בכוונה, ולא ברור שיש איסור תורה במחיקת שם ה' ללא כוונה. ומכיון שכן, עדיף לכתוב בעברית מאשר בארמית. כי המטרה היא להזכיר שם שמים. ומה התועלת להזכיר שם שמים למי שאינו מבין במה המדובר? והרי רוב הציבור מבין בעיקר עברית. ולכן נראה שעדיף לכתוב ב"ה, ויהי ה' בעזרנו.

סימן מא

ביזוי כתב אשורי

ובו נכתבו לדחות הברית – מגונה מאד להשתמש בו חוץ מאשר כתבי הקודש. ולא פסקו ישראל מלהישמר בזה, והיו איגרוותיהם וחייבורי חכמותיהם וכתבי חזל שלהם בכתב עברי (קדוים) לבד. לכן תמצא חרות תמיד על שקלי הקודש דברים של חזל בכתב עברי; ולא נמצא מעולם אות אחת מזה בכתב אשורי בדבר משאריות ישראל, לא בחריתת מטבע ולא במחיתת אבן, אלא הכל בכתב עברי. וע"כ שינו הספרדיים כתבם ונתנו לאותיות צורות אחרות. ענין שנעשה כאילו כתב אחר, כדי שיהיה מותר להשתמש בו בדברי חזל.

וגינה רבנו יוסף הלוי ז"ל לכתוב הגט בכתב זה, שאותיותיו מחוברות מאוד... וכתבו הספרדים אותו, ר"ל הגט, בכתב שאותיותיו מופרדות, ר"ל בכתב אשורי כספר תורה. וגינה זאת גם כן. ואמר: כיצד נשתמש במכתב אלהים זה ויבוא לידי זלזול. אלא יכתוב בזה האופן של הכתב (שאותיותיו מחוברות במקצת, אך עדיין ברורות במידה מספיקה).

ועיין במסכת סנהדרין (כ"א ע"ב), שם נאמר: בתחילה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. בידרו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש...

ובהמשך (דף כ"ב ע"א) נאמר שכתב זה לא נשתנה כל עיקר. ומבואר ששני כתבים הם בעברית: כתב אשורי וכתב "ליבונאה", או "דעץ", שהוא

ראשי פרקים

- שאלה
- א. הקדושה בכתב אשורי
- ב. מנהג העולם
- ג. גט בכתב אשורי
- ד. יישוב מנהג העולם
- תשובה

שאלה *

בזמננו מקובל להדפיס ספרי חזל בכתב אשורי (כתב עברי מרובע). יש לשאול א"כ, האם יש קדושה בכתב זה? האם ספרים שנדפסו בו מותרים בקריאה בבית הכסא? האם הם חייבים גניזה?

א. הקדושה בכתב אשורי

הפוסקים כתבו שיש להתייחס בקדושה לכתב האשורי (כתב עברי מרובע). ומצאנו לכך מספר דוגמאות, כדלקמן.

בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ד סעי' ב' בהג"ה) כתב הרמ"א בשם רבנו ירוחם (נתיב ב' ח"א):
יש אומרים שאין לכתוב דברי חזל בכתב אשורית שכנתבין בו התורה.

דברי רבנו ירוחם לקוחים (בלשון אחרת) מתשובת הרמב"ם (סי' רס"ח), ואלו דבריו:

ומה שחייבים אתם לדעת, כי זה הכתב, ר"ל כתב אשורית – הואיל ובו ניתנה תורה, כמו שנתברר,

* אלול תשל"א.